

HALKEVI

33 - 36

1935 - 1936

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ
SÜRELİ YAYINLAR

KAYIT NO: 5037897
ADI: Halkevi Yurt ve Kültür
Dergisi
CİLT:
SAYI: 33-36
YIL: 1935 - 1936

Şehremini. Halk evine

HALKEVİ

SAYI : 33

İÇİNDEKİLER

- Yeni görüşlere yeni anlayış Cemal Duru
Eskişehir - Seydigazi - Güm-
bet üzerinde anıtlar üzerler F. Ş. Yersel
Eskişehirde Folklor Üzerine Çalışma
Gençlik için Görüşler ve Duyuşlar . . . C. Duru
Alçak Karı ve Zavallı Çocuk C. Duru
Difteri Hastalığı ve Tedavisi . . . Dr. E. Galip

ESKİŞEHİR
HALKEVİ
TARAFINDAN
ÇIKARILIR

Yazı ve Neşriyat
müdürü

Faruk Yersel

HALKEVİ

31 İlk Kânun 935

Çıkaran : Eskişehir
HALKEVİ
Neşriyat Şubesi

Yıl : 3

Sayı : 33

YENİ GÖRÜŞLERE

YENİ ANLATIŞ...

Yazan : Cemal Duru

Tarihimiz; Osmanlı adını taşıyanı, ne yapmak istediğimizi kestirememenin pek acıklı bir hikâyesidir. Yanıbaşında, burnu dibinde, "yeniliğin; yeni görüşün," hızında "yarınlara,, kanad açmış uluslara, "gören gözlerle,, bakamamak.. "anladığını apaçık,, söylememek; işte: asırlardır bataklığında, çarpınalanın kısa tarihi...

Deniz dalgalı ve deniz uğultulu yürüyüş ve çiğneyişlerin titrettiği diyarların bile kalkınışı; kalkmak için "nerelere sarıldığı,, gözlerimize çarpmadı;

Çarpmadı; Çünkü: "kazanılmışların dev aynasındaki varlığımızın kamaşdıran ışığında,, sanki körleşmişdik..

Bu körlük, gözlerden gönüllere; kafalara girdi; "dün,, , adeta, bu günü "yeden,, ; bu güne "bana doğru,, deyen oldu...

En büyük kavukların irileşdirdiği başlar, "dünü; dünün karanlıklarını,, bu güne "ışık,, diye serpdiler.. Sandılarki "dünküler için yapılmış; düşünülmüş her şey,, "her günkü'ler,, içindirde...

"Bitattır,, sözü, "her yeniliğin körpe boynunda halkalanan bir engerek,, oldu.. Bu zehirli dolanışın öldüren bükülüşlerle, ne kadar asır gerilemiştik...

"Elcevap,, ile; "dünün kap kara düşüncelerile,, "yepyenilikleri,, sehbaya; zindana sürükleyen düşünüş, koparılıp atılmalıydı..

5037897
1935-1936, 33-34

Böyle yapılamadı; okşanıldı; böylece, sanıldığı, o hiç olmazsa, daha az zararlı olacaktır.. Olan, düşünüleni ezdi, çiğnedi..

Bu eziş, bu çiğneyiş, “güneşle doğmuş ve onunla parlamış olan bir ulusu,, azkalsın, söndürecek; onu, dillerde inliyen bir “dün,, yapacaktı..

Derinden; kökten bir kıpırdanış ve derinden ve kökten bir budayış.. “Yeniliğin,, bir güneş, gibi yalnız ısıtarak değil ısıtarak doğuşunu yarattı ve yaşattı..

Ancak, yeni görüşün; yeni görüşlülüğün büyük bir eksigi vardı: Yeni anlatışı..

Bizim olmıyan; bizden olmıyan “düşünüşler,, için kurulmuş ve yapılmış bir dil içinde; bir dil ile “yenilik; yeni görüşlülük,, anlatılamazdı..

“Kara bir dünün; iki büklüm bir yaşayışın,, dili, “apaydın, bu günün,, “alnı yukarıda bir yaşayışın,, nasıl dili olurdu?...

Kelimelerine; cümlelerine kadar sinen “bir gerilik; bir düne bağlılık,, taşıyan yapma, düzme bir dil, yıkılmalıydı?.

Yıkıldı ve yapılıyor: Yapmak için yıkış, güçdür; fakat güçlüklerin bağrından fıskırarak “hayat,, da o kadar yüksek; o kadar eşsiz olacaktır..

İşte dil işleri, hep bunun için; “yeni görüşlerin; yeni duyuşların,, “yeni bir anlatışı,, “yeni bir için,, “yeni bir dışı,, olmak içindir..

“Dünün dili ile düşünmek,, sonra “bunu,, bu günün diline silkmek!!... Saydıklarımızdan ötürü yanlıştır, sakattır..

Doğru ve açık yol: “bu gün ile bu gün içinde duymak ve düşünmek,, onları “bu günün dışı içinde vermek,,....

Eskişehir - Seydigazi - Kümbet

üzerinde Anıtlar... İzerler...

Yazan: F. Ş. Yersel

Eskişehirin Sivrihisar caddesinden çıkarak Şeker fabrikası - Hava köprüsü boyundan Mahmudiye doğru uzayan bir şosa vardır. Otomobil sizi bu şosadan, nihayet kırk dakikada Yeni hana ulaştırır... Eğer Yeni handan bir az sağa dönerek kara yolundan giderseniz otuz beş dakikada da Seydigaziye varırsınız. 800 rakımlı Eskişehir'e göre Seydigazi ve Kırgız ovası yüksek bir yayla ve Seydigaziye görede Kırka, Kümbet havzası daha muhteşem bir yayladır... Kasabaya varmak için, Tokat, ile Yeniköy ve Aksaklıdan geçilir. Bu her üç köyde temiz, düzgün, aydınlıktır. Kırgız dağı, geniş ve yüksek ovanın ortasında göz kamaştırıcı bir yücelikle dikilmiş gibi durur...

Bu dağ, eski bir masalın hem kaynağı hemde mezarı olduğu gibi, yeni tarihdede büyük bir savaşın alanı diye kudsallanır... Arapören köyü, Kırgız [Kırkız] dağlarının Seydigaziye bakan eteklerinin dibindedir. Bektaşilik bakımından gerek bu köyün ve gerek buna yakın bir çok Seydigazi köylerinin büyük bir önemi vardır. Türk tarihinde Bektaşilik ve Bektaşilerin hem sosyal ve hem siyasal ve belkide kültürel rolleri pek çok olduğuna göre, Kırgız dağı masalını dinlemekle başlayacak bir incelemenin bütün bu köylerde ve daha sonra Kırka yaylası üzerinde derinleştirilmesi Halk evleri için bir ödev olmalıdır.

Seydigaziye varmadan son olarak (Üryan baba) köyüne uğranılır. Üryan baba bu köyde yatan bir yatırın adıdır. Yatırın türbesi köyün ortasındadır. Türbenin Selçuk biçimi bir kubbesi vardır. Köylüler, çok vakitlerini bu türbenin divarlarına yaslanup güneşleyerek ve geçen arabaları seyrederek öldürürler.. Yani

tenbeldirler.... Yunan, Fars, Arap kültürlerinin ortaklama istilâsi önünde, Türkün hayatsal karakterini büyük bir dayanışla korumuş olan Bektaşilik, her ibtidai mezhep ve tarikatta görülen fikir ve his tenakuzlarının bir sonucu olarak, kendi sâliklerini bir parça tenbel yapmış dersek acaba hatamı işleriz... Bu mevzuu ikinci bir incelemeden sonra tekrar ele almak isterim.

Üryan baba köyünden sonra, Seydi suyuna müvazi olarak uzanan yolu güderseniz Seydigazi çabucak karşınıza çıkar. Seydigazi cenup ve şimalinde bulunan iki büyük ve yaygın tepenin kollarını çaprashyarak vücade getirdikleri bir dere içinde ve derenin eteklerinde kurulmuştur.. Kasabaya girerken sağ ilerinizden ovaya bakan en yüksek tepedeki [Battalgazi] türbesi inkâr edilmez bir haşmet ve gururla gözlerinizi kendi üstüne çeker... Kasabaya oldukça düzgün evlerle dolu sessiz bir sokaktan girer ve Parti binasının önünde durursunuz.

Burası aynı zamanda Kasabanın bayram ve pazar yeridir. Kenarda büyücek bir han... Onun altında sıralanmış bir kaç dükkân... Üç beş kahve... Ve uzaktan uzağa size hoş geldin der gibi çınlayan nalbant çekiçlerinin madenî sesleri... Bütün kazanç ve geçim vasıtası çiftçilikten ibaret olan bu mütevazi Kasabada hayat, derin bir sükûta ve sükûtda çalışmanın inzibatına teslim olmuş gibidir.

Kasabanın en enteresan noktası türbe olduğundan, bir çok yolcular dinlenmeğe bile gerek vermeden hemen bu türbenin bulunduğu yamaçlara tırmanır ve bir kısmının üstü açılmış ve bir kısmı henüz toprağın vefakâr koynunda gizlenmiş bulunan firiji mezarlarına basarak, türbeye gelirler....

Seydigazi türbesinin çok gösterişli bir methali vardır. Bu, çok kere, Manastırlarda gördüğümüz koridorlu antreler halindedir.. Bir kaç basamaklı taş bir merdivenle kapuya çıkılır. Ve bu kapudanda on beş metroluk karanlık bir koridor takip edilir. Bu on beş metro tamam olunca koridor sağa bir büküntü yapar. Büküntünün olduğu yerde, mermer bir vaftiz yalağı vardır. Gerek bu yalak, gerek mermer sütunlarla uzatılmış koridor ve bu kori-

dorun divar harçları, sizin bir kiliseye, bir manastıra girmiş olduğunuzu bildiren işaretlerdir. Fakat sağa doğru dönünce, koridor bitmiş, sekiz metroluk ikinci bir koridor başlamıştırki, bununda daha yeni zamana ait olduğunu anlamakta geçikmezsiniz. Çünkü bu ikinci koridorun, yan sütunları ile sütun başlık ve dipleri oraya sonradan konulmuştur. Eklemedir... Koridorun sağ tarafında basık, dar bir kapu vardır. Buradan içeri girince, kendinizi bir ahırda sanırsınız. Fakat odanın solunda gördüğünüz bir mezar sizi uyandırır. Meğer burası, Battal Ahmedin seyisinin odası imiş. Seyit Ahmet Battal öldüğü zaman seyise bu acı haberi bildirmişler. Oda teessüründen, oracıkta gözlerini hayata kapamış.... Koridorun sonunda, ve avluya doğru kanatlarını açtığı yerin sol tarafında mescitle türbenin müşterek kapusu vardır. Bu kapu tahtadır. Ve çok ince bir zevkle işlenmiştir.

Kapudan girince kendinizi mescidin birinci pilânı içinde bulursunuz. Mevlevi türbelerinde de böyledir, yani, asıl cami olarak yapılan, mihrablı, minberli kısımdan önce, eyyamı adiyede az bir cemaatla çabucak bir namaz kılvermeğe mahsus olmak üzere hem antre ve hemde mescit tarzında bir ekleme salon yapılır. Bu, aynen Battalgazi camiinde de var. Küçük mescidin tam ortasında, camiye ve sağ tarafındada Battalgazi Ahmedin türbesine açılan iki kapu görünmektedir. Ben önce, camie girdim. Burada gözüme çarpan en önemli eser, minber oldu. Dört metro irtifaında olan bu minber, tek parça bir mermerden yapılmıştır. Üzerindeki işçilik çok ince ve nefistir. Mihrap düz ve basittir.

Camiin içinde bundan başka görülecek değerli bir şey yoktur. Oradan çıkınca, mescidin ortasından sola dönerek türbeye girdim. Türbe, mescitten iki basamak bir merdivenle yükseltilmiştir. Zemin tahtadır. Battal Ahmet ile karısı veya sevgilisi yan yana yatmaktadır. Battal Ahmedin sandukası en az yedi metro uzunluğunda olduğundan karısının mezarı bunun yanında pek küçük, pek ehemmiyetsiz görülmektedir. Anlatdıklarına göre, Seyit Battalgazi Ahmet, İstanbul muhasarasına giderken, buradaki tekfür ile cenkleşmiş, tekfürü mağlup etmiş, kızını esir almış ve kızı severek

onunla evlenmiştir. Gerçi bu anlatışa daha başka çeşnilerde verilmektedir. İşin masal tarafı pek enteresan ve çekicidir. Fakat bu masaldan şeenniyete uygun olarak çıkacak öz, ancak budur. Seyit Battalın türbesinde, Osmanlı ve Selçuk mimarileri yan yana durmaktadır.

Ben burada, ne Emevî, ne Abbasî hiç bir Arap saltanatının yadigârı olabilecek en küçük bir izere rastlıyamadım. Battalın bu civardaki savaşını Emevî veya Abbasî saltanatına tesadüf ettirdiklerine göre, ilk türbeninde o devirde yapılması lâzım gelirdi. Fakat anlaşılıyorki Battalgazinin önemli şahsiyeti, ancak Selçukî devrinde anlaşılmış, Bektaşilikte bu öneme hız vermiştir. Esasen arayıp görebildiğimiz yazılardada yalnız Selçuk ve Osmanlı devirlerinin adlarına rasgelinektedir. Bunlarıda haşiyede göstereceğim.

Türbeden çıkarak, avlunun içinden, türbenin arka tarafına gidilirse, dar ve dik bir merdiven görünür. Buradan yukarıya varınca, önünüzde bir kapu peyda olur. İşte burasıda Manastırın kapusudur. Manastır baştan başa taştan ve mermerden yapılmıştır. İçi karanlıktır. Ortada geniş ve mermer zeminli bir salonu vardır. Salonun sağ tarafında vaftiz yerleri durmakta, sol tarafındada çok karanlık, çok kasvetli, ıslak ve taşları yosunlanmış hücreler bulunmaktadır. Salonun başından beş altı basamak merdivenle inilince, karşınıza başka bir mahzen çıkar. Bunun ortasındada Battalgazinin adamlarından biri yatmaktadır. Bu Manastır, hangi devre aittir. Bilemiyoruz. Fakat bize göre ve daha doğrusu mezar taşlarında görülen sarih Grek imlâsına göre, bu Manastırın firijilerle hiç bir münasebeti yoktur. Aynı zamanda, kale denebilecek esaslı bir sur, bir burç mevcut olmadığına bakılırsa, burasının Battalgazi devrinde dinî imtiyazlarla erkinleşmiş bir nevi Aynaroz olduğunu kabul etmek gerektir. Bununla beraber bu ilk makalemizle sonuca varamıyacağımızı bildiğimizden incelemelerimizi derinleştirmek ve ondan sonra ortaya bir öz çıkarmak üzere susuyor, yalnız gördüklerimizi yazmağa devam eyliyoruz.

Türbe, mescit ve Manastırın tam karşısında şadırvanlı avlunun cenup tarafında bir baştan bir başa uzayan: Medhal koridorundan

başlayup, Manastır karşısına kadar dayanan Bektaşî ocak aş, ve ayın evleri ile şîhin odası durmaktadır. Bu aşhane ve yemek salonunun altları beş metro kadar derindir. Üstüne büyük taşlarla sağlam bir zemin yapılmış ve rütubeti bertaraf edilmiştir. Aşhanelerin ocakları, düpedüz çatıya çıkmamakta, duvarların içinden bütün binayı dolaşarak, ve bir kaloriferden beklenen ödevi göerek bacaya ulaşmaktadır. Aşhanelerin kapularının etrafı temamlı mermerdir. Ve bu mermerler birbirleri içine ahenkdar bir şekilde geçirilmiştir. Bektaşî şîhinin odası ovaya bakmaktadır. Basit ve ahşap bir odadır. Pek yeni bir zamanda yapılmıştır. Şîhin odasının aşhaneye bitişik tarafından başka, her yeri, ovaya bakan pençerelerle duludur. Bu oda, aşağı, yukarı, Kasabadan altmış yetmiş metro yüksekliktedir. Odadan bakılınca ovanın görümü çok latiftir. Bu odada göze çarpan biricik özellik, şîhin çubuğunu koymak için yapılmış olan otuz santim eninde ve bir buçuk metro uzunluğundaki dolaptır.

Buradaki sabit ve harap dekor, yakın bir geçmişe kadar sefahetli, eğlenceli bir parça mistik, bir parça alkolik, ve bir parça dinamik bir hayatın hatıralarını dillendirmektedir. Esasen yerlilerdende öğrendimki, bir vakitler burası Kasabanın hem bir sefahat ve hem bir ibadet ocağı idi. Cuma günleri, Kasaba halkı buraya dalga dalga gelip toplanır. Kır alemine benzer eğlentiler yapar, türbeyi ziyaret eder, dervişlerin yaşayışını seyreylerlerdi. Zaviye, sağdan, soldan, uzaktan yakından gelmiş bir sürü derviş ve müritlerle dolu idi. Bunlar için büyük ocaklarda iri kazanlar içinde aşlar kaynardı. Hayatını kazanamamış, eli boş, kafası boş, kalbi ve midesi boş miskinler için burası mükemmel bir sığınaktı... Şimdi artık, şu isli bacalara, şu yarı yıkılmış aşhane duvarına, avludaki mermer şadırvana bakarsanız, bu geçmiş hayatın, ne kudretli bir devrim tokadı ile yıkıldığınıda düşünür, sevinirsiniz.

Bize, Bektaşî babalarından devir edilen bu eserlerin kökü nereye varıyor?... Selçuk sultanlarından Osmanlı padişahlarına teslim edilen ve son zamanlara kadar dini ve mezhebi bir ifade ile mümtazlaşan bu çevrede, tarihin daha ne gibi izlerini bulmak

mümkündür, bilemiyorum. Şarl Teksiyeye göre [Seydigazi, Firikya devrindeki prymesia nın bulunduğu] yerdir. Ve yine Şarl Teksiyeye göre, [bu şehir, eskiden, mabutlar anası ile mabut sırasına geçirilmiş olan Kral Midasın mezhebi ile meşhurdu. Ve putperestlerin mabedini, Bizanslıların kilise ve Manastırları istihlâf etmiş idi.]

Şu halde Seydigazi, Firikyahılar devrinden beri dinî merkezlerden biri olarak tanımak icap etmektedir. Midasın meşhur mezhebine kucak olan bu yere, Romalılarda ancak Manastırları ile oturmuşlar, Selçuk ve Osmanlı devletleride tekkeleri ile kurulmuşlardır. Yani Kasaba, son devre kadar dinî bir karakter ifade etmekten kurtulamamış, ancak bizim zamanımızda, rolü kalmamış ihtiyar insanların tabii çöküşü ile, faaliyetini bırakmış, nihayet, hayat, bu kasvetli, esrarlı, boğucu dekorlarla dolu tepeden, aşağıya, Kasabaya intikal etmiştir. Şimdi Kasabanın namuskâr ve faziletli halkı, beşeri ıztıraplardan kendilerine bir refah hissesi çıkarmasını bilen papas, keşiş ve dervişlerden, hem kendileri ve hem kendilerinden önceki insanlar namına intikam alır gibi, arkasını bu tepeye ve alnını, hayata çevirmiş, çifti ile, çubuğu ile meşgul olmaktadır.

* * *

Seydigazi, ancak tarihsel rivayetlere inanarak Prymesia adı ile kabul ediyoruz. Anlaşıyor ki Firijiler zamanında burası büyücek bir mabetti. Firijilere mahsus bir putperest din, burada cismanileşerek hüküm sürmüştü. Fakat o esnada bu mabet, ne biçimde, ne kılıkta idi?. Burası belli değildir. Çünkü ortadaki bütün eserler Selçuk ve Kayıhan Türkleri ile Romalılara aittir.

Daha eski zamanları hatırlatır bir taş parçası bile yoktur. Gerçi, mabedin bulunduğu tepenin eteklerinde bir çok mezarlar bulunuyorsa, bu mezarlardada Firiji karakterini gösterir bir resim, bir kabartma veya oyma taşta tesadüf edilemiyor. Yerli halkın anlatışına göre bu mezarlar kazılırsa, içinden ufak toprak vazo ve çömlekler çıkmaktadır. Çömlek ve destilerin ağızları dar olanlarının boğazlarındada bakır bilezikler bulunmuştur. Bunlardan

başka bir kaç altın ve gümüş parada bulunduğu söyleniyor. Fakat biz göremedik. Mezarlar, genel olarak basık bir kapı ve nısıf daire bir kemer altında iki veya üç sedirden ibarettir. Buralardan köylüler kemik ve kafa tasıda çıkarmışlardır. Eğer yeni bir mezar açılacak olursa, yeni bir kafa tası bulunması çok muhtemeldir. O zaman bu kafa tası üzerinde tetkikler yapmak mümkün olabilecek ve belki bizi tırmalıyan sorguların bir parçasına cevap verilebilecektir. Biz Kümbet ve Yapıldak çevresinde de bu biçim açılmış mezarlar gördük. Mezarlarda hemen hiç yazı yoktur. Şu takdirde acaba bizim mezar sandığımız bu sun'î inle- rin bir kısmıda meskenmi idi?. Yoksa hepside mezarmı?...

Bu kördüğümü çözmek için her halde, buralarda dar mikyasta bile olsa bir araştırma yapmanın faydalı olacağını sanıyoruz. Eğer Bizans ile Firikyaya ait izleri birbirinden ayırt edebilirsek o zaman devirlere göre incelemelerimizi sistemleştirir ve Firijilerin menşeleri hakkındaki ihtilafıda bertaraf eylemek yoluna girmiş oluruz. Çünkü tarih, arkeoloji ile yeni bir merhale daha atlamıştır. Homerin masallarını, Yunan efsanelerini dinliyerek, Firikyahılar Makedonyadan gelmiştir demek, nihayet acele bir hükümden ibaret kalır. Belki öyledir. Belki böyle.. Bunu ancak arkeoloji tayin ve tesbit etmelidir.

Tarihî rivayetlere göre, Lidyalılar, Firikyayı istilâ eylediğine göre Seydigazi, ikinci bir devre daha girmiştir. Yani buranın tarihini üst üste yığılmış bir toprak tabakaları yekûnu farzederek en altta, ya bür kâni ve indifaî bir cevvaliyet yüzünden insanların sokulamadığı boş bir arazi hayatı veyahut Firikyahlardan önceki meçhûl yerliler var demektir. 2 inci tabaka Firikyahılar, 3 üncü tabakada Lidyalılardır. Lidyadan sonra dördüncü tabakada neden Keyhusrevin ve daha sonra İskenderin izlerini değilse bile gölgelerini görmiyelim. Bizans bundan sonradır. Ve Bizansıda Araplar istihlâf etmektedir. Selçuk ve Osmanlı Türkleri pek yakın bir tarihe mal olduğu için biz, bu tabakaları, Bizanslılardan itibaren birer birer kaldırmağa başlamalıyız. Türk olan ve adının başına bir Seyidlik eklendiği için Arap sanılan Battal Ahmet Caferide bu

suretle daha iyi tanıyabileceğiz. Bu Malatyalı Türk halife Harun Reşidin ordusuna nereden katılmıştır. O tarihte Malatyada kimler vardiki Battal Ahmet Caferede Malatyalı diyoruz. Acaba, Battal Ahmet Cafer menkabeti, daha ziyade Selçuk devleti zamanına giremezmi?... Bektaşiler Battal Ahmet Caferi neden kendilerine mal etmişlerdir. Buda ayrı bir tetkik konumudur. Daha eski zamanlara ait bilgilerimiz pek az olduğu gibi bu hususta, gerek tarihsel izler, gerek yazı ve resimlere bakarak hükümler verecek bir ihtisasında selâhiyetinden uzak bulunuyoruz. Onun için biz şimdilik yalnız [Seydigazi] kelimesi üzerinde tarihin bize söylediği sözleri inceliyerek bir fikir edinmek istiyoruz.

- Şarl Teksiyeye göre Seydigazi -

-Şarl Teksiye ne diyor, biz ne düşünüyoruz?..

Şarl Teksiye, Küçük Asya adlı kitabının, ikinci cildinin 371 ve 372 nci sayfelerinde Seydigazinin Firikya ve Roma devirlerinden sonraki durumu için şunları yazmaktadır:

1 — : Bir tepenin Şimal yamacına bina edilmiş olan bu kasaba, âsârîâtikadan filhakika pek cüz'î bir şey gösterir isede müslümanlar arasında tarihlerinin bir kahramanı olan Seyyidülgazinin merkadini havi olmak itibarile şöhrati vardır. Bu zat, mukaddema, Seyyidülbattal [Fena Seyit!] tesmiye edilmişken sonradan [Seyyidülgazi] yani Fatih Seyit unvanile yât olunmuştur.

2 — : Malatyada doğmuş ve halife Harunurreşit zamanında Romalılara karşı [739] da edilen bir muharebede, şehit olmuştur.

3 — : Kadim primenezinin dinî manzarası, onu harap olmaksan kurtarmıştır.

4 — : Bu putperestler mabedini Bizanslıların bir kilisesi ile Manastırları istihlâf etmişti. İşte Seyyidülgazinin türbesi, elyevm bu binadır. Ve sekizinci asırdan beri dikkatle hüsnü muhafaza edilmiştir.

5 — : Seyyidülgazi, elyevm Eskişehir hükûmetine tabi bir voyvoda merkezidir. Sekenesinin kısmı azamı çiftcidir. Yaz mevsiminin bir kısmını yaylada geçirirler...

6 — : Seyyidülgazinin türbesi, tepenin yamacından yükselerek Kasabaya hakim bir vaziyettedir. Burada minareli bir cami, bir tekke ve müslüman kahramanının türbesi olmak üzere bir epniye mecmuası vardır. Binalar muhtelif devirlere aittir. Bu binanın en evvel, bir Bizans Manastırı olması muhtemeldir. Bilâhare Selçukiler buna bir mektep ve Konyanın mevlevileride bir tekke ilâve etmişlerdir. Seyyidülgazinin kabri, bir türbenin ortasındadır. Büyük bir laht şeklinde olan kabre, Bursadakiler tarzında bir halı ile bir örtü örtülmüştür.

7 — : Bunun yanındaki diğer bir kabir Kral Kızı unvanı verilen bir prensesin nâşını muhtevidir. Türkler, Kral unvanını, Moskof ve Sırp hükümdarlarına verirlerdi. Bununda müslüman emirlerinden birile izdivaç etmiş bir hükümdar kızı olduğuna şüphe yoktur.

Şarl Teksiyenin Seydigazi hakkında yazdığı yazıların en mühimleri bunlardır. Dikkat etmek gerektirki, biz burada, Seydigazinin primenezya olarak dillendirilen tarafına şimdilik dokunmıyoruz. Şarl Teksiye bu yazılarında doğruyu ve gerçeği bulmuşmudur. Yoksa, bu yazılar, bir az sudan bir araştırma, daha doğrusu bir soruşturmanın izeridir. Şimdilik bu noktaya dokunmadan bir defada Evliya Çelebiyi dinliyelim.

Evliya Çelebiye göre Seydigazi

1 — : “Cafer ibnihüseyin „ Seydigazinin maskadı reisleri Murat nehri kenarına karip Malatya şehridir. Bunların pederleri Hüseyin Gazi Engürünün kible tarafında bir menzili ibayt olan Hüseyin Gazi kariyesinde medfundur. Kendisi Rum harplerinde şehit olmuştur. Burada metfundur. Kendisine taaşşuk eden Kral Kızının dahi kabri buradadır. Selçukiler Mahan diyarından danışmentlerle huruç ederek 476 tarihinde memaliki Rumiye bilâdı Karamanı aldıkta burayıda fethedip üzerlerine Selçuk beyleri kubbe ve mutbah, imaret vesair şeyler yaptırmışlardır. Sonra Horasandan Hacı Bektaş Veli, yedi yüz etbar ile Ruma gelmek için (Hoca Ahmet Yesevi) hazretlerinden izin aldıkta

gelip bu Seydibattal asitanesinde sakin olmuştur. Hatta o zaman Orhan Gazi, Bursadan Hacı Veliyi görmek için Seydibattal asitânesine gelip müşerref olmuş ve anın ricasile asitâneyi dahi imar ederek şehrini bin adet hane halkı ile büyötmüştür.

[Evliya Çelebi seyahatna mesi. Cilt 3 Sahife 13]

Evliya Çelebi seyahatnamesinde Ahmet Cafer Battalgazi hakkında ve 2 nci cildin 167 nci sahifesinde de şu satırlar vardır:

2 — : Evsafı Gekbuze — : Burası zamanı kadimde şehriâzam imiş. 244 tarihinde Bağdattan Harunurreşit Cafer Seydibattalgazi ile gelip İstanbulu muhasara ederek basulh, İstanbul içere Silivri kapısı kurbünde Kızıl Manastırı tabir ettikleri mahalde, bir kale bina ederek içine üç bin kol koydular. Her sene küffardan bir Mısır hazinesi almak üzere akdi sulh edip yine Harunurreşit Bağdata müteveccih oldu. Seydi Battalgazi Üsküdar'da muhafazacı kalarak o sene Gekbuzeliler, asakiri Bağdattan bir kaçını şehit ettikleri için bu Gekbuzeyi nehpü garet edip hanelerini harap, küffarını siyhi esarete kebab eder. Oradan Malatya şehrine revan olup gider.

Evliya Çelebi seyahatnamesinin bu fikrasının altında [1] işaretli bir şerh konmuştur. Onuda dercedelim:

3 — [Seydi Battalgaziki (Ebülhüseyin Abdullahülantâki) dir. Emeviye ricalinden olup Emevilerin yedincisi olan Süleyman Abdülmelik'in hengâmı saltanatında Rumlar ile muharebeye memur edilmiş, ve bu hususta hakkile muvaffakiyet ihraz eylemiştir. Hatta Rumlar, Battaldan o kadar yılmışlarki çocuklarını bile Battal geliyor korkusu ile uyuturlarmış. Bu zatın Rum seferleri hicreti nebeviyenin 98 - 99 senelerine tesadüf eder. Hatta muhasarasının birinde, Kayser Kostantini dahi esir etmiştir. Evliya Çelebi ifadatının şu fıkrai tarihiye ile tevfiiki imkânsızdır. Çünkü Seydibattalın Haruna terfiki, bir balâda 244 diye tasrihi, işte yanlışlık olduğunu ilk nazarda gösterir.

Battalın Harun Reşit ile beraber bulunan diğer kumandan olmasında kabili tevil değildir. Çünkü Harunun pederi zamanındaki Rum seferleri, İstanbul muhasaraları hicretin 162 ve 163 senele-

rine tesadüf ediyor. Fakat vakanın sureti ifadesi seferin Harunurreşit seferi olduğunu gösteriyor.] Şu takdirde Seydibattal Ahmet Cafer kimdir?. Hangi tarihin malıdır diye kafalarımızda bir sorgu döğümlenmezmi?... Bununla beraber, biz şimdilik sıra ile tarihi rivayet ve ifadeleri yazacak ve bunlardan bir sonuç çıkarmağa uğraşacağız. Evliyanın Seydigazi hakkındaki diğer yazılarında birer göz atalım.

4 — : Evliya Çelebi, Seydigazinin doğduğu yer olan Malatya şehrinden bahsederken şunları kayıt eyler: [Harunurreşit nice kere Malatyayı muhasara etmiş isede bifetih avdet eylemiştir. Hicretin 200 ncü senesinde Hazreti Ömer evlâdından Emir Zeyyat ve anın evlâdı Emir Lokman ve anın oğlu Emir Ömer iki yüz bin askerle gelip bu kaleyi muhasara ettiler. Kırk yedinci gün Seydibattal Gazinin pederi, Hüseyin Gazi tarafından feth edildikte Emir Ömer mülkiyet üzere fethine sebep olan Hüseyin Gaziye vermiştir. Sonra Seydibattal Gazi bu şehirde vücade gelmiştir. Hicreti nebeviyenin 239 ncu senesinde Elina tekfürü Malatyayı istilâ etmiş yine o senede Abbasilerden Yahya bin Ali, ve Hüseyin Gazi ve oğlu Battal Gazi elli bin askerle Malatyayı feth ederek kalesini esastan hadmeylediler.

Şimdi biz, gerek Şarl Teksiyenin gerekse, Evliya Çelebinin, Ahmet Cafer, Battal Gazi hakkında yazdıkları yazıları muhakeme ederek bunlardan bir sonuç çıkarmağa çalışacağız. Şarl Teksiye ve Evliya Çelebinin, ifadelerinde gördüğümüz birbirini tutmamazlıktan anlıyoruzki Battal Cafer Gazinin tarihi pekde aydınlık değildir. Hatta onun hayatına bir çok efsanede karışmıştır. İslâmî kültür, her yerde ve her şeyde olduğu gibi Battal Gazi menkabelerinde de kendi tesirini göstermekten geri kalmamış ve bu yüzden Seydibattal Gazi, gözlerimizde mübhemleşmiştir.

Şarl Teksiyeye göre Seydigazi Kasabası, âsâriâtikadan pek az bir şey göstermekle beraber müslümanlar arasında tarihlerinin bir kahramanı olan Battal Gazinin türbesi yüzünden bir şöhreti haizdir. Ve Battal, fena manasıdır. Gazilik bir tevecih olarak sonradan eklenmiştir.

Şarl Teksiyenin bu sözü baştan başa illetlidir. Çünkü, bu zatın kendi itirafı veçhile Seydigazi Kasabası, Firijiler devrindeki Primnezi şehri olmak itibarile bir önem taşıdığı gibi, göksünde, henüz kazılmadığı için meçhulumuz olan tarihsel hazinelerden gayri, Şarkî Roma, Selçuk ve Osmanlılara ait üç eser taşımaktadır. Ve Ahmet Cafer diye tanıdığımız zatda, başlı başına bir istilâ ve istikrar tarihinin yüksek amillerinden olmakla, Roma ve islâm tarihlerinde müşterek bir önemle göze çarpmaktadır.

Battal kelimesinin (fena) manasına anlaşılması ise büsbütün hatadır. Battal kelimesi Araplardan ziyade Anadolu Türkleri arasında çok kullanılan bir sıfattır. Ve Türkler, fenaya değil, tabii-den fazla büyük ve iri olan şeylere Battal derler. Seydigazinin bu günkü uzun ve kocaman merkadide gösteriyorki, bu zat iri yarı, devcüsse imiş. Bu kendisine, Battallık izafesine sebep olmuş... Fakat ne yapalımki Şarl Teksiye, Küçük Asyada gezerken, kol-tuğunun altında bir haç taşımak zavallılığına düşmüş ve her fırsatta, Türklere ve islâmlara ait eserleri kötölemegi vazife tanımıştır. Seyahatı ve eseri itibarile sayın bir şahsiyet olan Şarlın bu zaafını, yaşadığı devrin taşıdığı zihni hastalığına bağışlamak gerektir. Yine aynı zaafın bir sonucudurki, değerli Şarl, "kadim Primnezinin dini manzarası onu harap olmaktan kurtarmıştır,, dedikten sonra Seydibattalın türbesini Bizanslıların kadim kilisesi olarak göstermektedir. Halbuki, yukarıdada tarif ettiğimiz gibi Seydigazi türbesinde Bizanslılara, Selçukilere ve Osmanlılara ait üç eser vardır. Bizanslıların Manastırları türbenin Şarkında ve türbeye bitişik olup onun içinde, Battal Gazi yaranından başka biri yatmaktadır. Türbeyi, ancak Selçukiler inşa ettirmiş, Osmanlılarda tamir ve tecdit eylemişlerdir. Bektaşî zaviyeleri, kısmen Selçuk ve kısmen Osmanlı devirlerine aittir.

Battal Gazinin yattığı türbede Bizansın hiç bir izi ve izeri yoktur. Netekim camide temamlile Türklerindir. Ve camideki yekpare mermerden yapılmış olan zarif minber, Bizanslıların Manastırlarından çok daha kıymetli bir san'at ve medeniyet ifadesi

taşımaktadır. Netekim, Şarl Teksiye daha aşağılarda, binalar muhtelif devirlere aittir demekle gayri şuuri olarak, hatasını düzeltmektedir. Zaviyede, Şarlın söylediği gibi Konya mevlevilerinin eseri değildir. Çünkü burası bir Bektaşî türbesidir. Ve Bektaşilik her yerde mevleviliğe karşı gelmiş ve enerjisini Türklükte bulmuş bir tarikattır.

Evliya Çelebiye gelince: İtiraf edelimki bu kalender, centilmen ve yüksek ruhlu Türk seyyahı, bizi Şarl Teksiyeden daha çok tenvir etmektedir. Bununla beraber, biz her iki zatında yazılarından bir hülâsa çıkarmak istediğimize göre, tesadüf ettiğimiz tenakuzlara işareten kaçınmıyacağız. Evliya Çelebi, tarihlerin ittifakla tesbit ettikleri veçhile, Battal Ahmet Caferi, Hüseyin Gazinin oğlu ve Malatyada dünyaya gelmiş göstermektedir. Bu bir gerçektir.

Yalnız, Evliya Çelebi, Seydibattal Gazi Caferi, bize anlatırken, bir az bucalemiş gibidir. Evliya Çelebi, 244 de onun Harun Reşitle birlikte İstanbul muhasarasına geldiğini yazıyor. Gebzedeki fütuhatından bahsediyor. Beri yandan, kitabın toplayıcısı olan zat, kesin bir ifade ile, Caferin, Emevî hükümdarlarından Abdülmelek zamanında Rumlarla muharebeye memur edildiğini ve bu seferlerinde hicretin 98 — 99 ncü yıllarına rastladığını bildiriyor. Yine bu şerhden öğreniyoruzki, Harunun babası zamanındaki Rum seferlerini hicretin 162 ve 163 ncü yıllarına tesadüf etmektedir. 162 ile 244 arasında ise tamam seksen yıl vardır. Harun kaç yaşında halife olmuş ve kaç yıl yaşamıştır?.. Mühim bir istifham?... Yine Evliyaya göre Malatya şehri, Battal Caferin babası tarafından hicretin 200 ncü yılında feth edilmiş ve Battal Cafer burada dünyaya gelmiştir. 239 da Elina tekfürünün elinden tekrar Malatyayı almakta Battal Cafere nasip olmuştur. Şu takdirde Battal Cafer, Malatyanın ikinci Fatehinde en az 35 yaşında bir yiğitti. Acaba o tarihte Harun Reşit kaç yaşında ve kaç yıllık bir hükümdar olabilir. Bunuda aşağıda tetkik edeceğiz. Esasen Evliya Çelebi, Harun Reşidin nice yıllar Malatyayı fethetme sa-

vaştığını fakat muvaffak olamadığını yazdıktan sonra burasının ilk önce ve Hüseyin Gazi elile hicretin 200 ncü yılında alındığını yazıyor. ki bununlada Harun Reşidi, hicretin 200 ncü yılından daha önceki bir tarihe malediyor. Demektir. Bu tarih farklarında islâm tarihinden düzeltmeğe çalışacağız.

Hülâsa: Seydibattal Gazi, hangi devrin kahramanıdır?. Nere-lidir. Türkmüdür. Arabmıdır?. Bu dört sorguyu karşılamak için muhakemelerimize bir az daha yol vereceğiz. Fakat bunlardan önce, efsaneninde rolünü göz önünde tutmak gereğini benimse-miyoruz. Efsaneye nazaren Battal Gazi kimdir?... Bir de buna bakalım. [1]

— Devamı var —

[1] Yukarıki makalenin ilk sahifelerinde Cafer yalnız Ahmet gös-terilmiştir. Bu fahiş bir hatadır. Ve makalenin tertibinde dışarıda bulunmamdan ileri gelmiştir. Hem düzeltir, hem özür dilerim. F. Ş.

Eskişehirde folklör üzerine bir çalışma...

Eskişehirin, folklör durumu üzerine esaslı bir araştırma yap-mayı düşündük. Üç yıl evvel, sıraladığımız bir takım soruları, ilkin köy öğretmenlerine, sorduk. Alınan önemli ve değerli karşı-lıkları, incelemeden elimize Dil tetkik kurumunun kılavuzu geçti. Bunda dileklerimizin daha etraflı sıralandığını görerek oradaki maddeleri, bitmiş bir fişte topladık. Bu fişleri, Eskişehir, ilk öğ-retim öğretmenlerine ve bu uğurda emeğini bizden esirgemiyecek bilgili gençlere dağıttık. Aldığımız karşılıklar isteğimizin çok üstüne çıktı. Bu çok derin ve önemli, çıkış aralarına gücümüzün yettiği kadar mütalâa karıştırmayıda bize fazla gösterdi. Bu bizim için bir cür'et olurdu. Ondan ötürü, tasnifi memleketin bilginlerine işleyecek tomar halinde vermeği ve üç yıllık emeğimize mukabil kendilerinden yurdun kültürel durumu ile buna uygun eğitim yollarını çizmek ricasında bulunmağı düşündük.

Dileğimiz büyük, fakat çalışkan bilginlerimizin büyüklüğüne ve yüksekliğine karşı beslediğimiz inanda o nisbette büyüktür. Bunun içindirki halkımızın kıymetli hazinesini gereç halinde basıp ortaya koymayı bir ödev tanıdık. Eksiklerimizi kafamızın erdiği kadar kestiriyoruz. Yetişemediğimiz alandada suçlu görülmiyeceğimize inanımız vardır.

Halkevi Dil Edebiyat Kolu

Çocuk olması için kadınların yaptıkları:

Çocuğu olmayan kadınlar,

1 — Belli başlı türbelere gidüp türlü adaklarda bulunurlar. "Seydi Battal," türbesine bu maksadla giden kadının beline bir

ip takılır; kadın Türbenin etrafını üç defa dolanır. Bundan sonra kendisine de, erkeğine de üçer dane Buğday verilir; her ikisi üç gün oruç tuttuktan sonra Buğdayları yerler ve birleşirler: Bu suretle çocuk olacağına inanırlar.

İstanbulda "Sünbül Zade,, Türbesinden üç Gül alırlar; kadın bunu kırk gün başında, baş örtüsü içinde taşır; sonra azar azar yutar.

2 — Doğacak çocuk ekseriya Tekyelere adanır ve oraya mensub olur. Kız doğarsa, adı "Satı,, Oğlan olursa, "Satılmış,, olur; kurban vesair adaklar çocuk olduktan sonra ödenir. Bazı çocuklarda doğmazdan evvel akrabasından birine satılır; çocuk doğunca satın alan kimse ilk çamaşırını yapar ve geydirir Çocuğu üç veya yedi yaşına kadar geydirenler vardır.

3 — Karı koca uğurlu sayılan gecelerde birleşir. Kadın birleşme zamanında kırmızı çamaşır geyer.

4 — Öksüz çocuklar geydirilir.

5 — İlk nikâhlı kırk kadından para toplanır; bu para ile çocuğa takılacak bir şey; meselâ bir "Takı Altını,, yaptırılır.

6 — Kadın Kurt izine bastırılır, yahut Kurt eti yedirilir.

7 — Kırk "Lâilâhe İllâllah,, ve bir "Muhammedür Resulallah,, yazılı muskayı, kadın, ay başından temizlendiği gün, iki rekât namaz kıldıktan sonra suda ıslatıp parça parça yutar: bunun üzerine kocasıyla birleşir.

8 — Kadın, bazı evliya türbelerinin taşına eteğinden çivilenir; sonra kadın, arkasını dönüb At gibi kişneyerek koşar çivilenen etek; yırtılır. Kadın ardına bakmadan yürür. Bu etek parçası saklanır. Çocuk olursa, ilk gömleği bundan yapılır. Yahut bir hocaya okutularak çocuğun beline sarılır.

9 — Doğum ağrısı tutan bir kadına bir Elma ısırtırlar; arttığını çocuk isteyen kadına yedirirler.

10 — Doğuran kadının sonuna "Eşine,, oturturlar.

11 — Türbe toprağından bir miktar alır, suya karıştırarak içerler.

12 — Evlât isteyen kadının kasığı çekilir: Diplomasız ebe, yahut bir koca karı kadının karnını ve kasıklarını sabunlu su ile oğar, etlerini çeker. Bezden bir yuvarlak veya bebek yaparak göbeğinin altına koyub bir sargı ile bağlar.

13 — "İğ,, e oturturlar: Ebe veya ihtiyar kadın, çocuk isteyen kadının çocuk yatağını yoklar, düzeltir, iplik eğirdikleri "İğ,, demirine oturtur.

14 — Çıkı koyarlar: Yedi türlü baharat "tarçın, karanfil, hindistan cevizi kabuğu, zencefil, karabiber, anason, alimiyon,, havanda iyice dövüldükten sonra, kuyruk yağı ile karıştırılır; "Çıkı,, denilen bu düğümü sabahlayın tenasül âletine yerleştirir. Geceleri erkeğile birleşeceği zaman çıkarır. Buna 20—30 gün devam eder.

15 — "İğir,, koyar. "İğir,, dedikleri çerçilerin, attarların sattıkları "Çöven,, denilen bir köktür. Çerçiler bunu satarken düzeltir ve ucunu sivriltilir, bir sağlam iplikle bağlayarak satarlar. Kadın "İğir,, i tenasül âletine yerleştirir. İçerikaçmasın diye ipliği ayağına bağlar. Bu madde kadının içerisini iyice yakar ve doğurma ağrısı gibi sancılar verir. Bu ilâcı rahimi "Tabirlerince Mide-reyi,, açmak için yaparlar.

16 — Sarımsak korlar: Kadının ağır bir iş görmek, ağır bir yük kaldırmak yüzünden "Çocuk yatağı oynadı,, ve böyle kadınlara "Tutuk,, derler. İlâç olmak üzere her gün tenasül âletlerine bir baş Sarımsak yerleştirirler. Sarımsak kokusu ağızından gelirse, tutuluğu geçmiş sayılır.

17 — Et tahtasının kazıntısını Karabiberle karıştırarak yapılan hablardan on gün birer miktar yutturulur.

18 — "Bandak,, denilen bir otu suda kaynatarak buharına otururlar.

19 — Ayak baş parmağının üstünden, oynak yerinden kan alınır.

20 — Kurt eti yedirilir.

21 — Oğlan böceği denilen bir takım kara böcekler döğülüb kadının tenasül âletine bağlanır.

22 — "Kül mayası,, denilen bir küllü bez veya sevsen çiçeği tenasül âletine bağlanır.

23 — 500 dirhem arpa bir kapta kaynatılır; kadın karnını bunun buharına tutar veya kabın üstüne yatar. Soğuyunca bir miktar zamk veya tutkal içer.

Çocuk olmamak ve düşürmek için yapılanlar:

- 1 — Nikâh esnasında çamaşır tenekesini tersine kaparlar ve kaç yıl çocuk olmasın isterlerse o kadar parmak kaldırır.
- 2 — Gerdek gecesi gelin beline, kaç yıl çocuk olmamasını isterse, o kadar parmağını sokar.
- 3 — Gerdek gecesi Hamam tasını gusülhaneye ters kapatırlar.
- 4 — Erkekliği bağlarlar: Erkek Devenin tenasül âleti dibindeki en uzun tüylerden bir miktarı Ceviz kabuğuna doldurulur, Balmumu ile sıvanır. "Falan adamın tenasül âleti uyanmasın," diye okunur., Bir mezara gömülür. Buna "Erkeği bağlamak büyüsü," derler. Yahut büyücü kuru Üzüme bağlama duası okur; bu Üzümler erkeğe yedirilir.
- 5 — Nikâh esnasında el parmakları biri birine geçirilib kilitlenirse yine erkek bağlanırmış.
- 6 — Çingurlaça kadın karnını koyub üzerinde döner.
- 7 — Taze ot kaynatırlar; bu kaynamış suyun buğusuna erkek kürküne bürünerek, yahut kepenegine sarınarak yatar; bundan sonra karisiyle birleşir.
- 8 — Kadın yüksek yerden atlar, yahut ağır yük kaldırır.
- 9 — Çocuğun ana rahiminde olduğu hissedilince, Kahve, Sarımsak, Soğan kabuğu kaynatılıp içirilir.
- 10 — Çok ince dövülmüş Katır Tırnağı suya karıştırılıp içilir.
- 11 — Çorab şişi, yahut Tavuk tüğü kaynamış Ebegömece suyunu batırılarak rahime sürülür.
- 12 — Erkeğe kaynamış nerkiz çiçeği suyu içirilir.
- 13 — Kadına Şaplı su, Tuzlu su, Afyon, Katran içirilir.
- 14 — "Tazı Boncuğu," denilen Nâime yahut kunduz böceğinin kabuklarını toz haline getirerek su ile kadına yuttururlar.
- 15 — Nişadır, Göztaşı, Limontozu, Mazı kabuğu toz halinde kadının tenasül âletine sürülür.
- 16 — Kadına kaynamış Şaplı su içirilir.
- 17 — Kadın kocasile birleşeceği sırada tenasül âletine sabun, yahut ince pamuk sokar.

18 — Katır tırnağı tozu ile at sineği yemek içine karıştırılarak kadına yedirilir.

19 — Kadının tenasül âletine limon ve şap sürülür.

20 — Günlük yakılarak buğusu kadına koklatılır.

21 — Kadın ay başından on gün evvel olmayınca veya on gün geçmeyince cinsî münasebette bulunmaz.

22 — Gerdek gecesi gelinin yüzünü yıkadığı leğenin suyunu bir gül dibine dökerler, kaç yıl çocuk olmamasını isterlerse, ona göre niyet tutarlar ve liğeni baş aşağı kapatırlar.

23 — Gerdek gecesi geydiği elbiseyi soyub sandığa korken de böylece niyetlerler.

24 — Yeni doğan çocuğun sonu "Eşini," yedi çeşit baharatla kaynatıp buğusuna otururlar.

25 — Yumurta kabuğunu yakıp tozunu su ile kadına içirirler.

Doğacak Çocuğun Oğlan veya Kız olduğuna Dair Yörmeler:

1 — Gebe kadın yeni biçtiği bir çamaşır veya entari yakasının kumaşından küçük bir parçasını kulağına sıkıştırır; kapıdan çıkarken ilk gördüğü çocuk erkek ise, doğacak çocuğun erkek, kız ise, kız olacağına inanırlar. Bu suretle gördüğü çocuk olmazda hayvan olursa erkek veya dişi olduğuna göre akliyle hüküm verir.

2 — Gebe kadın gelin arabasının arkasından bir kepçe atar; Kepçe ters kapaklanırsa doğacak çocuk erkek, yüzü açık düşerse kız olurmuş.

3 — Çok yerlerde gebe kadından gizli bir minder altına makas veya iğne, diğerinin altına bıçak konulur; kadının ilk oturdu minder altında bıçak varsa doğacak çocuğun oğlan, makas ve iğne bulunursa doğacak çocuk, kız, gerdanlık, bilezik gibi kadına ait hulliyat takınırsa, kız olurmuş.

5 — Gebe kadın pişmiş bir kuzu başının çenelerini ayırır, damakta et parçaları kalırsa, kız; kalmazsa oğlan doğururmuş.

6 — Yeni kesilmiş Horoz veya Tavuğun gırtlığını tavana atarlar; tamamiye yapışırda doğacak çocuk kız, yapışmazsa veya az yapışırda oğlan olurmuş.

7 — Hayvanın yağ soluğu ocağa atılır. Bu kesecikten ateşte su fişkirirsa doğacak çocuğun oğlan, fişkirmazsa kız olacağına delâlet edermiş.

8 — Doğuma yakın, rüyada ay, armut, kirez görülmesi doğacağın kız olduğuna, güneş, beyaz yılan görülmesi erkek doğacağına yorulur.

9 — Gebe kadın, memelerine süt gelmeğe başladığı zaman içinde su bulunan fincana bir miktar südünden saçar; bu süt dibe çökerse, doğuracağının oğlan, çökmezse kız olacağına inanırlar.

10 — Şapı ateşte eritirler; soğuyunca aldığı şekillere göre doğacağın oğlan veya kız olacağına inanırlar. Sivrilik oğlana, çukurluk veya yassılık kıza delâlet edermiş.

11 — Doğacak çocuğa dikilmiş ilk gömlek gebe kadının başına konur. Bu vaziyette iken ilk karşısına çıkan erkek ise doğacak çocuk da erkek, kadınsa kız olurmuş.

12 — Gebe kadının sağ kasığı sert ise erkek, yumşak ise kız doğururmuş.

13 — Gebe kadının karnı öne doğru sivrilirse erkek, sivrilmezse ve yaygın olursa kız doğuracağı anlaşılmış.

14 — Gebe kadın, karnında çocuk kımıldarken çok beğendiği bir erkeğe bakarsa, doğacak çocuk erkek olur ve o baktığı erkeğe benzermiş.

15 — Gebe kadın tathya düşkün olursa doğacak çocuğu erkek, ete ve ekşiye düşkün olursa kız olurmuş.

16 — Gebe kadın erkek doğuracaksa memelerinin bağları kararır; kız olacaksa morarırmiş.

17 — Doğum ağrılarında sancı kadının belinden gelirse doğacak çocuk oğlan, kasığından gelirs kız olacağı anlaşılmış.

18 — Çocuğun ana karnında sağ tarafından hareket ederse oğlan, sol taraftan oynarsa kız olacağına hüküm edilir.

19 — Gebe kadın, kız çocuktan çok, oğlan çocuktan az aş erermiş.

20 — Gebeliğin son aylarında kadının tenasül aletinden akan ve "Çara," denilen koyuca su beyaz renkte olursa doğacak çocuk oğlan, sarı olursa kız olurmuş.

21 — Kadın gebeliğinde yüzü çirkinleşirse ve ağırlığı fazla olursa doğuracağı çocuk oğlan, aksi takdirde, kız olurmuş.

22 — Gebe kadının topuğunun rengi yeşilimsi olursa doğacak çocuk kız, beyaz ve yumşak olursa erkek olurmuş.

23 — Gebe kadının dudakları kabarırsa, doğuracağı kız, yüzüne güzel ve parlak bir sarılık gelirse oğlan olurmuş.

24 — Arabî aylarının başlarında oğlan, sonlarında kız doğarmış.

Doğumu Kolaylaştırmak için Yapılanlar..

1 — Lühusa olacak kadın doğuramıyorsa, kocasının avucundan su içirirler.

2 — Kocası gurbette ise, iç giyiminden biri kadının yorganı üstüne örtülür.

3 — Karısından korkmayan erkeğin ayakkabile su içirirler.

4 — Bazı hocaların yazdığı muskaların suyunu içirirler.

"Lankazada şeriat mahkemesi azasından Kilepeli İbrahim efendi isminde muskacı bir hocaya müracaat edenler çok bulunuyordu. Hoca bir aralık rahatsızlandı: Muska yazamıyordu. Bana yazmamı teklif etti. Bu gibi inancılara sirven okuyan yazılar ve karga burgacıklarla bir kaç muska doldurdum. Çevresini zamkla yapıştırdım. O sırada biri müracaat etti. Bu muskalardan birini verdik. Hoca, üç fatiha okuyarak, bir müddet suda tuttuktan sonra muskanın kuyuya atılmasını ve suyunun kadına içirilmesini tavsiye etti. Üç günden beri doğuramıyan bu muska suyunu içtikten sonra doğurmuş. Benim yazdığım muskalar tesadüfi olarak hocanınkinden daha tesirli çıktı!,"

İnönü Mektebi Başmuallimi
Necib Necati

5 — Harpten gelen zabitin gazi kılincından kadına su içirilir.

6 — Türbe toprağından bir miktarı suya karıştırılarak kadına içirilir.

7 — Eteğınden yedi dul kadına tuz, sabun, iplik verilir.

8 — Bir kâğıda yedi veya kırk Besmele yazdırılıp bir su kabına atılır, suyu kadına içirilir.

- 9 — Hacılardan Kâbe toprağı veya Zemzem suyu alınıb kadına içirirler.
- 10 — Kadına ayak yolu destisinden, kocasının veya kaynana-sının el ve ayak suyundan içirilir.
- 11 — Bir başka gebe kadının pisliği üzerinden atlatılır.
- 12 — Kocasına abdest aldırılır; kollarından akan su kadına içirilir.
- 13 — Tekyeden eski bir fistan getirtilir; ezan okuyarak ka-dına geydirilir.
- 14 — Mekkenen gelmiş bir mum parçasını yuttururlar.
- 15 — Mekkenen gelmiş iyi taşlı bir yüzüğü kadının parma-ğına geçirirler.
- 16 — Baş kili kızgın küle gömülür. Şekerle bal karıştırılarak kadına içirilir.
- 17 — Doğacak çocuğun ilk geyeceğı çamaşır ve kundağı kibleye karşı asılır.
- 18 — Kocasının saçından kadına tütsü yapılır.
- 19 — Kadını kapı eşiğinden atlatırlar.
- 20 — Kadını yorgan içinde yuvarlarlar, yüksekte atlatırlar, kuyruk sokumundan tepelerler, omuzlarını bastırırlar, son aylarda çok yol yürütürler.
- 21 — “Meryem Ana,, denilen bir çiçeğı suya koyarlar; çiçek açılınca çocuğun doğacağına inanırlar.
- 22 — Kadının sancıları başlayınca tavana bir ip takarlar kadın var kuvvete bu ipe sarılır.
- 23 — Doğum sancıları tutan kadının eteğine buğday korlar ve bu buğdayı kuşlara yedirirler.
- 24 — Kocası ağzına su alır; kadının ağzına üç damlasını damlatır.
- 25 — Yılan ağzından Kurbağa kurtaran bir adam, kadının üstünden geçirilir.
- 26 — Rahme tatlı badem yağı sürülür.
- 27 — Kadın sabun buğusuna oturtulur.
- 28 — Evin içinde dolu silâh varsa boşaltılır, kılınc varsa kınından çıkarılır.
- 29 — Tenasül âletine karabiber buğusu tutulur.
- 30 — Kadının sağ baldırına bir çıkı tuz bağlanır; saçları ve üstündeki elbisenin düğmeleri çözülür.
- 31 — Bir bardak suya “Yedi kardeş kanı,, denilen bir mad-de katılır, okutub üfletilerek kadına içirilir.
- 32 — Kadın ilk sancılarını kimseye duyurmaz.

GELİNCİK

Mehmed Türkmen oğlu [1]

İÇİN, GÖRÜŞLER, DUYUŞLAR...

Yazan : Cemal Duru

Tenkit, o, benim harcım değil; ben, yalnız, okuyarak duydu-ğum; duyarakta okuduğum “bu şiirlerin,, bana düşündürdüklerini; bana duyurduklarını yazacağım ve sıralayacağım ... İşte bu kadar !..

İşte bu kadar : Olduğum ve olabildiğim kadarını, her zaman, olacağım ve olabileceğim kadarına üstünkörmeyi, şaşırtmıyan bir ışık bildim...

Gelincik.. Yalnız, Anadolu'nun çiçeğı olmakla kalmaz, o, çiçeklerin Anadolulusudur da..

Onun için eşsizdir; onun için güzeldir ve bunun için de :

İlk yaz,

Yaratılmasın diye güzellikte bir eşi
İki zümrüt yaprağına iğnelemiş güneşi..

Mısralarının dilber duyuruşu içinde elmas bir duyuşt..

Gelinciğı.. O ipince ve uzun bir yeşilliğin bükük boynunda açılmış şafağı; dokunulur dokunulmaz “hazan,, oluveren bu çiçeğı, mısralaştıran şair,

“İranın bağlarından, Alpın dağlarından,, toplanılan güzellik-lerden daha çok, “Anadolumuzun,, bağ ve dağlarında bir “gelin sıkıkanlığı içinde,, “tatlı ve baygın bir kaçınış alığı,, taşıyan çiçeğı, okuyanlarına;

İşte, toprağına bastığım; yaprağına baktığım; suyunu içtiğim; havasını emdiğim diyarın güzelliğı deye de sunuyor...

(1) Bir şiir kitabıdır. Fiyatı « 20 » kuruştur.

Onun, "şiiir in güzelliğine bürünmüş,, duyuşları, ve görüşleri babasının öldüğü; kendisinin öleceği; hepimizin öleceğimiz Ana-
dolu içinde ve Anadolu içindir..

Anadolu, Türkiyenin, asırlardır, bilinmiş ve tanılmış öz adıdır; bu özlüktür ki onun tanılıp sevilmesinde; sevilip tapılmasında en büyük etki olmuştur.

Sevdiği için gezdiği; gezdiği için de sevdiği Anadolunun sevgisi, sevgilerin de sevgisi olan bu yüce yurdun ,

YURDUMA GÖZ KOYANA

Başlıklı "haykırtılışı,,... O en büyük yurt ,haykırtışlarındanberi , yeni dinlediğimiz bir "yurt haykırtışı,, dır :

Ey yurduma göz koyan, dedesi kölem olan !
Boyamaz kılıcımı bugün neslindeki kan.
El atarsa yurduma rüyada da emelin,
Sabaha yanmış çıkar çelik olsa da elin.

Diye başlıyan; hayır fışkıran "lav dokunaklı,, haykırtış,
Kalbimde bir volkandır yurduma ihtirasım
Dünya erir önümde olursa bana hasım..

İle, Atatürkümüzün.. Gençliğe; Cümhuriyeti emanet ederken, en büyük işareti : "Her şey asıl kanındadır,, sözü, bu mısralarda, o yüce söyleyişe inanarak, nasıl volkanlaşmış, görülüyor..

Bu mısralar, taşıdığı olgun ve dolgun duyuşlarla; hayır hayır; "yurt için, millet için fedayican edeceklere,, yakışan bir coşkunluk içinde; bir köpüklü akışla dökülüyor.. İç ile dışın bu kolkola girişi.. Muvaffak oluşun ta kendisidir..

İNANIM

Tarihimizin başlangacından bugünlere akışını; bu şanlı akışı,

Az geliyor varlığın biliyormusun niye ?
Yaradandır dolaşan damarında kan diye..

Mısralarında yıldırımlandırdıktan sonra

"Tanrım,, diye öğrendi tarih "Türk,, hecesini

Mısrağıle de "Türkün,, bu , büyüklükler büyüklüğünün ululu-
ğunu çiziyor..

Hele;

Göklere el uzattın bir atlas bayrak diye
Ayı bayrağına taktın alnım gibi ak diye

Mısraları, "görüş ve görünüş,, ün "renk içinde, ahenk içinde,, tutuşmuşundan başka bir şeysi değil..

Böylece; köpüre köpüre; ışıya ışıya; yıldızlana yıldızlana; o koca tarihimiz; o dünyaları saran akışımız çiziliyor ve :

Tanrının buyruğudur kanıma tapacağım
Önsüz büyüklüğüm var, ben sonsuz yapacağım..

İle de, şiir olan tarihimiz, tarihin bu şiirlerle incilenerek bitiyor...

TARİHİN SESİ

Yakın bir savaşımızın; Atatürkümüzle güneşlenen kahramanlığımızın; dünyaya: "Türk geliyor diye,, haykırışımızın ve haykırışımızın ateşden duygularla "şiiir in zaferinde,, parıldayışıdır :

Tarih bu asıl ırkın sonunu görmeyecek,
Kâinat düşman olsa Türk ırkı ölmiyecek !

Erkek bir ses ile çalkanan bu şiir,

Türkün ve Türklüğün, dün de yaptıklarına; o, her biri kahramanlığın göğüsünü kabartan "akış,, larına baktıktan sonra, bugüne, dünün büyüklüklerini, büyüklüğünün ışığında görünmez birer yıldız yapan bugünün varlığına gelerek :

Bak, nasıl yarılıyor karanlığı mazinin
Göklere yükseliyor güneş yüzü Gazinin

* *

Dalgalan nazlı hilal damarımın kanısın
Sensiz yaşamaz dünya : Sen dünyanın canısın..

Mısralarile, bugünü, güzellikten daha güzel bir güzellik içinde, yaşıyor...

Yurdun, acılarını acısı bilen ve bunu, çok yerde acımızda yapan şair,

Kalemini, "yurt işlerinde,, yürüttüğü kadar, o coşkun heyecan içinde, "güzellikler,, de de "güzel şeylerde,, de yürütüyor..

Onun görüş ve duyuları, bir güneş gibi, en çorak me-
zelerde bile, "bir bahar rengi ve ahengi içinde,, çalkanmayı
biliyor :

FISTIK ÇAMLARININ ÜLKESİNDE

Böyle bir görüşün, böyle bir duyusun; "ipek yumuşaklığı ve
su akıcılığı,, tatlılığını yaşatanıdır :

Milyonlarca yeşil gül uçuşuyor havada
Güneşmi ? zannedilir bir bülbüldür yuvada
Ufku örten kız gibi yeşil zümrüt filizler
Onların dalgasına gipte eder denizler..

Hayâller, bir çiçek açılışı ve serpilişi içinde, gittikçe güzel-
leşerek :

"Deniz bir gümüş göldür; bu ülke gurubunda görünen, yara-
dandır; aşk, akşamları penbe bir duvakla görünür; yıldızlar, her
filize takılmış birer pırlantadır,, ve sonra :

Çamlarla kucaklaşan çırılçıplak şiir var..

Mısraı, çapkın bir kuş gibi hayâlden hayale konan bu güzel
şiirin, sanki "mısra,, olmuş "bütünü,, dür..

AŞKI GÖRDÜM..

Hayâl denizinin çok tatlı bir dalgalanışı; şimdiye kadar eş-
dilmişlerin okunmamış şekiller içinde dizilişidir :

Pembe bir bürümcük mü heyecanın yüzünde
Nurtopu mu, yoksa ay doğar mı gündüzün de?
Tan yeri gibi renkli o ince dudakların
Rengi kıskanır onu dalda yarılan narın
Gülüşlerin açıldı tomurcuk açar gibi
Civıdanış boşaldı kuş yuvası var gibi

Bu mısralarda, "duyan,, ın "duyurmak için,, "şiirin sıcaklığını,,
sözleştirdiği ne kadar belli..

GÖNLÜMÜN GÜZELİ

O, öyle bir güzeldir ki anadan doğmamıştır; ezelden vücut-
laşmıştır; "badisaba,, ondan daha tatlı bir "reftar,, değildir; ya-
ratan, "insanların gözleriyle bakabilse,, o da, aşık olur ve kıskanırdı..

Gonca güller, açılmadan onun gülüşünü görselerdi, elbet
açılmazlardı; bülbüller de ötmezlerdi : Eğer bu güzellik sesini

eşitmiş olsalardı.. Göksü açılmasın, mehtap, halelerle, sönerdi..
Hayâllerini, mısralara yerleştirmekteki muvaffakiyetini, manzu-
mede de görelim :

GÖNLÜMÜN GÜZELİ

Bir güzellik ışığı, sanki düşmüş semadan
Ezelden vücutlaşmış, hiç doğmamış anadan
Sallanarak gidiyor kopmuş badisabadan
İnsan gözüyle baksa kıskanırdı yaradan

Gülüşlerini görse açılmaz gonca güller,
Eşitseydi sesini, ötmezdi hep bülbüller.
Rengini görse bugün kıskanırdı lâleler,
Göksü açılrsa, söner mehtaptaki haleler...

PERİŞAN MISRALAR..

Perişan duyuların, "perişan görünüşlü,, mısralar içindeki su
akıcılığı kolaylığı; ışık dökülüşü parıltılığı ile akarak parlıyarak
süzülüşü, "muvaffakiyetin,, bile imreneceği bir şeydir :

İztırabım canlandı bugün gene resminle
Kalbimde türbe yaptım aşkım için isminle
O türbenin kandili ışık gözlerin senin
O gözlerde yanıyor bütün varlığım benim.

Perişan mısraların bu mısralarında, "perişanlığın,, alev anla-
tılışı, gözlerden yanarak, gönüllere yakarak düşüyor;

Sevgiliye :

Okadar zalimleşme bir gün sen de ağlarsın
Çılgınlaşan kalbine bir kara gül bağlarsın

Mısralarile, yarını; "hep bugün,, ün gitmiyeceğini anlatış,
"yanan bir adamın diline yakışan,, bir anlatıştır...

MATEMİMİ TUTACAKLAR..

Kara ve kapkara bir görüşün "zifiri bir gece,, gibi mısralara
düşüşü gibi.. Bununla beraber, "geceleri sabaha sürükleyen,,
çetin ve uzun bir çalışmanın; "yarını hazırlamanın,, "acı tatlılığı,,
da yok değil :

Lambamın fitilinde yanar hep gecelerim
Camlar kızarıyorken gölgem duvarda erir.
Bu bir gölge değildir her sabah uçan bir can
En nihayet bu uçuş ömrümü bitirecek.
O zaman matemimi tutar boş kalan odam
Belki bir arkadaş olur lambamdaki isli cam...

"GÜZ,"

Bu parçada da ince bir hayâl, ay on beşi gibi; yaprak ile çiğ ne tatlı buluşlar içinde görüşüyorlar :

Çiğ damlası yaprağa dedi ki
Gece öpüştüğünüz aya acı sevgilim
Ben o tatlı geceden süzülen inciğim.

Bu ince başlayış, bu pek yeni görüşü, aynı tatlılık içinde, sürükleyor ve sonra,

Yaprak, bu vefasızlığın acılarını, güzün birçın rüzgârlarında sürüklenerek çekiyor;

Buz iğneli kırlarda zümrüt yaprak sarardı, öldü,
Ay gümüş dudaklarla ufuktan ürpererek güldü..

FAHİŞE

Doğru ve temiz bir yolun yolculuğundan sapmış olanları, şiirinin cehenneminde yakıyor; onların, kara bahtlarını; onları bekleyen zindan yoksuzlukları kuvvetli çizgilerle gösteriyor :

Anne aşkını yıktın şehvet yolunda kadın
Şiir dilinde bile fahişe oldu adın..

Binbir öpücük konar evet parmaklarına
Onlar ki dilenmeğe açılacak yarına..

Bil ki göksünü yarar bir sarhoşun hançeri
Bıçağa sığınmaktır fahişenin son yeri...

KADIN..

Kadın temizliği ve inceliklerle :

Yerin milletin kalbi, oraya geçeceksin
Bu millet inanına seni kâbe yapacak
Eğer tanrı lâzımsa annelere tapacak.

Oğuzhan senin namın, Attilâ senin adın
Her savaşta can veren yiğit te kalpsin kadın..
Çanakkaledde tüten kahraman ruh da sensin
Sen inanlı anne ol, oğlun cihanı yensin..

Mısralarında, kadını; Türk ulusunun aslanlığını; yüceliğini, temiz bağrında besliyen "Türk kadını", ne duyuruşlu çizmektedir..

GÖKÇEN

Yaşanmış bir kahramanlığın mısralaşmış kudretidir :

Manzume, bu kahramanlığa yakışan bir öz verirlikle gönüllerimizde kahramanlık için yüksek ürperişler yaratarak akıyor; hele "Türkmen kızı ne dedi," nin tekrarlanması; buna verilen cevabın, kükriyen unurun gürültüsünden eşidilmeyişi, az duyulmuş yazışlardandır :

— Türkmen kızı ne dedi ?

— Bırakmazlar dedi bu çıtareyi sende.

Nışanlığının adı var bu sırmalı kesemde

Anlamaz gibi sordu :

— Türkmen kızı ne dedi ?

— Bırakmazlar dedi bu çıtareyi sende

Nışanlığının adı var bu sırmalı kesemde..

BİZ

"Elest," hikâyesinin şimdiye kadar söylenilmiş ve yazılmışlarının bir başka taraftan görülerek tekrarlanması :

Aşk ile yoldaş olduk taşırız yanımızda
Biz ezelden âşıkız, aşk bizim kanımızda

Mısraları :

Aşkı olmıyan kalbe evliyasa inanma
Venüse âşık olsan kalbi yoktur aldanma

Aşkın, kalp için; insanlık için; yaratıcılık için ne kadar yüksek olduğunu çiziş te yerinde ve dokunaklı...

SEVGİYE NASIL TAPILIR ?

Mısralarında yüksek bir gerginlik taşıyan manzume, oldukça da dumanlı bir anlatışa gömülüdür. Fakat son parça, her zaman söylenecek kıymettedir :

Eğer kalbinde yoksa bu mukaddes ateşten
Cevher olsa da başın farkı yoktur bir taştan...

UZAKLAŞIYOR.

Gurbetin ; Yeni başlayan bir ayrılışın, mısralara akışıdır?
Yeni bir hayal; taze bir duyuş yok gibi..

ŞEHİRDEN AYRILDI...

Kısa bir hikâye: Bir garip; gurbete kanmak için bir beyaz sessizliğe dalıyor; sanki aşkının enginine gönlünü salıyor; Bora, fırtına; sonra kurdlar, azim erimekte; ölüm, karanlık gözlerini açmakta; uçuruma atılış, kurtuluştur. Bu hikâye şu mısralar içindir :

Uçurum ümitsizlik, garip de benim gönlüm
Ben böyle öleceğim aşktan ayrıldığım gün..

ZAVALLI AŞIKLAR..

Ateş olmuş ufuklar, buludlar batmış kana
Eriyen yakut içmiş sular da kana, kana.

Uzanmış buludların alevden dudakları.
Ufuklar genç bir kızın hareli yanakları.

Sonra birdenbire:

Bakın, nasıl sönüyor güneşin ışıkları.
Mısra ile herşeyi ap açık eden bu manzume :
Gözlerimin önünden geçdü bir kanlı kervan.
ile bitiyor.

Hemen her parçasından aldığım duyguları, hiç birşey gözetmeksizin sıraladım: tekrar tekrar okuduklarım, oldukça çok; okurken iç çekişlerimi çoğaltanlarda var; sinirlerimin gerildiğini yumruklarımın sıkıldığını, göksümün kahramanlık havalarile inip kalktığını da duydum ve gördüm...

Bir tanıdıktan bir tanıdığa gönderilen uzun bir mektup gibi hep "Beğenileceği için beğenilmiş", görünüşünü taşıyan yazılarıma:

1 — Hep 7+7 ye düştüğünden.

2 — Bazı mısraların, manzumenin taşımakta olduğu ahenğe Uzak kaldıklarından...

3 — Bir iki parçanın, örneklerine bakılarak yazılmış gibi geldiklerinden.

4 — Arasıra hayal için kelime bulamayışlarından;

5 — Yaşatılmak istenilen ahenkte " Tatlı bir sertlik ", bulundurulmasından;

Söz açılarak, onlara (kafa tutan) bir edâ vermek pek kolaydı fakat;

Fakat, bu küçük şiir kitabının, pek büyük şiir kitaplarında görülmeyen ve muhakkak (bir üstünlük) olan bir değeri var :

" Duyuşta, görüşte, kenbine bağlanış "...

Bu, belki bazı yerlerde sönüyor; ancak, bu sönüş, okuduklarının o sıradaki dökülüşlerinden, damlayışlarından; hem bu satırlar, okuyacağımız satırların da daha (ilkleri) dir. Yer yer görülen (sıkıntılar) yarın (bol yazışın) en (gür akışını) alacaktır.

Kaleminin (yud severliğini) alkışlamamak elde değil.. Bizden yüksek ve yaratışlı Şiir yolculukları dileği...

Görüşler ve duyuslar :

ALÇAK KARI VE.. ZAVALLI ÇOCUK...

Yazan : Cemal Duru

..... Hanının mermer merdivenleri üzerinde, her akşam yemeği dönüşü görürdüm :

Bir ihtiyar kadın ve kucağında oldukça geyimli; güzelce, karaca bir çocuk...

İlk günü, belki yorulduklarına; belki birisini beklemekte olduklarına hükmettim, geçtim...

Fakat bu görüş ve görünüş, her gece, gözlerime çarpınca anladım :

Bu kari, bu alçak ruhlu; çocuğu, dilenmek için; çocuk seven gönülleri yumuşatarak keselerini boşaltmak için taşıyordu.

Bir gün, tabii gece, bulunduğum otelin kahvesine geldiler, dikkat ettim :

Karı, pişmiş kurtarılmışlardandı; "allah rızası için,, deyen dudakları, bir gülüşü, kim bilir nenin gülüşünü, zor tutuyordu..

Çocuğun gözleri yaşlı idi; kim bilir, alçak kari, ya çocuğu döverek; ya bir yerini inciterek, yahut gözlerine bir şeyler sürerek ağlatıyordu..

Çocuk, bu işin az çok "artisti,, de olmuştu : Para verecekleri yüzlerinden, gözlerinden tanıyor; ufacık başını kırıyor; boynunu büküyor; doğruca kalplere dökülen kırık bir isteyişle :

"Size düa ederim, sevindirir beni..,, diyordu..

Zavallı çocuk, ben eminim ki, bu yılan ruhlu kari, sen gecelerin karanlıklarında, souklarında "bir iki kuruş için,, gelene ge-

çene el açarken anneni de "gene bir kaç kuruş için,, şunun bunun "belsouklu, firengili,, kucaklarına atıyordu...

Seni, elinden tutarak dolaştıran bu yılan, ancak ezilmeğe, öldürülmeğe değer; fakat sen böylemi olmalıydın ? Böylemi olacaktın; bunun içinmi doğdun ?....

Seni "yavrum,, diye sıkacak bir ana kucağı, niçin açılmaz;

Seni "gülüm,, diye öpecek bir ana dudağı, niçin oynamaz ?..

Yarın, sen de, şimdi dilene dilene; göz yaşlarını döke döke; sonra istene istene; etini, budunu yedire yedire, anan gibi, bu yılan ruhlu karının; bu alçaklar alçağının bir geliri olacaksın, öylemi zavallı yavru ?...

Kimbilir, belki de değil, belkide böyle; hangi sarhoşun.. Hangi; parasile ananı bir kaç dakika için kiralamışın zevkinden damladın...

Anan, kimbilir, seni akıtmak; seni düşürmek için; sana ne eziyetler etmedi...

Doğduktan sonra da, kimbilir, neler neler; ne yürek acısı ezalar çekmedin...

Sen akmadın, sen düşmedin, sen ölmedin zavallı çocuk...

Çünkü, sen de sürünecek; çünkü sen de sürteceksin; çünkü sen de anan gibi kucaklarda çırpınacak; anan gibi etini, budunu satacak; anan gibi kiralık bir zevk ocağı; satılık bir ortalık kaltağı olacaksın, öylemi zavallı çocuk...

Difteri Hastalığı ve TEDAVİSİ...

Yazan : Dr. Ekrem Galip

Memleketimizin muhtelif mıntakalarında her mevsimde difteri vakaları görülmektedir. Bu vakalar mevzii bir mahiyette olup hiç bir vakit salgın halini almamaktadır.

Son haftalar zarfında şehrimizde de gördüğümüz bir kaç vaka dolayısıyla bu hastalıktan korunma çareleri ve tedavisi hakkında kısaca malumat vermeyi faydalı buldum.

Difteri hastalığı küçük ve mektep çağındaki çocuklarımızda görülen bir hastalıktır. Halk arasında kuş palazı ismile tanınmaktadır. İkinci ve üçüncü 24 saati geçirdiğimiz taktirde hastalık tehlikeli bir seyir alabilir ve muhitini çok üzer.

Hastalık mikrobik bir hastalıktır. Bu mikroplar sem derecelerine göre küçük, orta ve büyük basiller diye üçe ayrılabilirler. Bunlardan en fazla virusiyeti olan küçük basillerdir. Bu basiller üç beş tanesi bir arada toplu bir halde bulunurlar.

Hastalığın bulaşması; boğazımızda, bademcikler üzerinde bulunan difteri mikropları öksürük ve aksırmak suretile etrafa atılırlar ve hastalığı almaya elverişli olanlarda difteri zuhur eder. Difterinin boğazdan başka ciltte, hususile burunda da yerleştiği bizce malumdur. Burundan geçen bir çok difteri vakaları vardır. Uzun ve gürültüsüz seyri dolayısıyla burun difterisi diğerlerinden ziyade bulaşmaya elverişlidir.

Hastaların kullandıkları eşya "mendil, havlu, kitap ve oyuncaklar,, ilede hastalık geçebilir. Fakat bunlardan başka birde difteri sağlam ve hastalığı hafif surette geçirenler ile de geçebilir.

İşte bu gibi sebeplerden dolayı hastalık sür'atle etrafa yayılarak büyük salgınlar yapabilir.

Difterinin zuhuru ve hastalığın husulü için iki esas nazarı dikkate almak mecburiyetindeyiz.

Bunlardan birincisi, difteri mikroplarının boğazımıza yerleşebilmesi, boğazımıza yapışarak orada üremesi ve bademcikler ile civarının bu basilleri kabule müsait olmasıdır. Bu hal difteri intanını husule getirir.

Diğeride bu suretle boğazımıza yapışan mikropların zehir ifraz etmelerile ve bu zehir ile vucudümüzü zehirlemelerine aittir.

O halde difteri hastalığının husulünde bu iki âmili göz önünde bulundurmamız. Bu zehirlenme ne kadar şiddetli olursa difteri de o derece vehamet gösterir ve vahim ihtilatlar husule getirir.

İşte difteri tedavisinde nazarı dikkate alacağımız nokta, sür'atle hareket ederek zehirlerden "toksinlerden,, evvel vucude antitoksin yetiştirmektir. Ve buda ancak difteri şüphesi husule gelir gelmez kâfi miktarda serom şırınga etmek suretile kabildir.

Hasta olan gısayı muhati üzerinde difteri mikrobundan başka ekseriyetle istereptokok ve istafilokok mikropları da bulunur. Bunların bulunması hastalığın daha gürültülü seyir etmesini intaç edebilir.

Hastalık bazan sinsî, bazan da gürültülü bir şekilde başlar.

Hastanın harareti yükselir, yutkunurken boğazı ağrır, ağızları kokar, ağır vakalarda çenelerinin altındaki bezleri şişer.

Bu esnada yapılan boğaz muayenesinde; bademcikler üzerinde kühî sarımtırak bir renkte, ağır vakalarda yani gısayı muhatının harabiyetini mucip olan gangrenî şekillerinde siyahımtırak bir

renkte ifrazatın mevcudiyeti görülür. Bu ifrazat bulundukları yerlerden güçlükle kaldırılır ve çok kanarlar.

Hançere difterisinde ise hastalar güçlükle nefes aldıklarından dolayı hırıltılı bir teneffüs ve daha ilerlemiş devirlerinde tiraj ve kornaj halleri görülebilir. Hastalar layık ile nefes alamadıklarından dolayı yüz ve dudakları hafif mor bir manzara alırlar. Sıkıntı içinde bulundukları derhal anlaşılır.

Bu gibi vakalarda serom tedavisinden büyük bir istifade temin edilemeyeceği anlaşıncı hastaların boğazları delinerek "Trachéotomie ameliyesi yapılarak," kolaylıkla nefes almalarını temin etmek mecburiyetinde kalırız.

Teşhis; hastaların boğazlarının muayenesile ve bilhassa bademcikler üzerinde bulunan marazî hasılatın boyanması ve kültür yapılması ile kat'i surette konur.

Mamafih difteri hastalığı şüphe edilen bir çocukta, bu muayenelerin neticesini beklemeden, hastaya serom tatbik etmek icap eder. Çünkü bütün vesaiti mükemmel olan bakteriyoloji laboratuvarları bile kültürün neticesini asgari 14, azami 24 saatte bildirebilirler. Bu saatlerin boş olarak geçmesi, telâfisi imkânı bulunmayan, çok kıymetli zamanlardır.

Tedavi; bu hastalığa karşı elimizde yüzümüzü güldüren seromumuz vardır. Serom hastaya ne kadar erken ve lüzumu olan miktarda tatbik edilirse, hastalık o kadar çabuk iyi ve hastalığın tevlit eylediği bir takım vahim ihtilatların önüne geçilmiş olur. Bu ihtilatlardan burada bahsetmeyi lüzumsuz görmekteyim.

Serom, hastalığın vehametine ve hastanın hekime geç müracaatına göre tatbik suretleri değişir. Geç kalmış ve ağır vakalarda seromu doğrudan doğruya damar içine gayet yavaş olarak yapmak mecburiyetindeyiz. Bu gibi vakalarda ancak bu suretle hareket etmekle hastalığın önüne geçebiliriz.

Diğer hafif vakalarda ise seromu hastanın kaba etine veya karın derisine tatbik ederiz.

Korunma çarelerine gelince; bulaşmayı men etmek için hastaları ve hastaya bakanları ayırmak ilk işimizdir. Aynı zamanda hastaların burun ve boğazları antiseptik mahlüller ile temizlenmelidir. Hastalığın mecburi olan karantine müddeti geçtikten ve odaları fennî bir şekilde temizlendikten sonra evlerine gidilebilir. Fakat hastanın bir takım kıymetsiz olan eşyası yakılmamış ise, o eşyalar ile oynayan diğer çocuklar, hastalığa yakalanabilirler. Bunun için bu gibi eşyaları, hastanın odası temizlenirken, yakmak daha muvafıktır.

Bundan başka hastanın diğer kardeşlerini, mektepteki arkadaşlarını aşılamağa çok iyidir. Bu suretle hiç olmazsa az miktarda yapılan serom ile 2 — 4 hafta kadar devam eden bir muafiyet temin edilir.

Birde "Anatoxine Diphtérique," ismini verdiğimiz ve antijen hassaları muhafaza edilmiş ve formol ile semmiyeti giderilmiş difteri toksini vardırki, buda difteri hastalığına karşı aktif muafiyet verir. Yalnız bunun bir mahzuru vardırki oda muafiyetin dört hafta sonra vucutta teessüs etmesi keyfiyetidir.

Birde, bir çocuğun difteri hastalığına karşı istidadı olup olmadığını anlamak için bugün elimizde çok kıymetli bir teşhis vasıtası vardır. Buna "Schick," teamülü diyoruz. Bu teamül, muayyen bir nisbette sulandırılmış difteri antitoksinini az miktarda kolumuzun derisi altına şırınga etmekten ibarettir.

Şırınga edilen mahalde 24 veya 48 saat zarfında bir santimetre kutrunda bir kırmızılık ve şişlik zuhura gelirse o çocukta difteriye karşı hususî bir istidat olduğu anlaşılır. Bu gibi çocuklarda serom veyahut "Anatoxine," yapmak ve salgın zamanlarında tecrit eylemek çok iyi bir hareket olur.

Difteri ve buna benzer intanî ve sarî olan hastalıklardan korunmak için başka memleketlerde mektep çağındaki çocukları aşılama mecburiyeti konmuştur.

Teşekküre şayandırki bu mecburiyet bizcede kabul edilmiştir. Son zamanlarda İstanbul'da mektep çocukları arasında çıkan hastalıktan sonra diğer talebelere aşı tatbik edilmiş ve bu suretle hastalığın önüne geçilebilmiştir. Bu suretle hareket edilmekle ölüm nisbetinin çok azalacağı ve nüfusumuzun da çoğalacağı pek tabii bir hadisedir.

